

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.7.70>

УДК 336.143

*Г. Л. Лоскоріх,
доктор філософії 071 «Облік і оподаткування», доцент,
заступник завідувача кафедри обліку і аудиту,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5402-7220>
К. А. Сочка,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6247-221X>
О. Ф. Перчі,
викладач кафедри обліку і аудиту,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4514-721X>*

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

*G. Loskorikh,
PhD 071 «Accounting and Taxation», Associate Professor, Deputy Head of the
Department of Accounting and Auditing, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian
Hungarian College of Higher Education
K. Sochka,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing, Ferenc Rakoczi
II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education
O. Perchi,
Lecturer of the Department of Accounting and Auditing, Ferenc Rakoczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

BUDGET AND TAX POLICY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT

Бюджетно-податкова політика — це комплекс заходів, які держава здійснює для регулювання економіки шляхом управління державним бюджетом та системою оподаткування. Вона є важливим інструментом макроекономічного регулювання і спрямована на досягнення стабільного економічного розвитку, контролю інфляції, стимулювання інвестицій, забезпечення соціальної справедливості та підтримання зайнятості. У статті досліджено теоретичні основи бюджетно-податкової політики для досягнення сталого економічного розвитку в сучасних умовах. На основі здійсненої морфологічної декомпозиції дефініції «бюджетно-податкова політика» виділено наступні теоретичні базові категорії, що лежать в основі тлумачення цього поняття: сукупність, заходи, складова, інструмент, діяльність. Ці категорії допомагають краще зрозуміти сутність і механізми функціонування бюджетно-податкової політики в державі. Акцентовано, що поняття "бюджетно-податкова політика" складається з двох основних компонент: "бюджетна політика" та "податкова політика". У статті наголошено, що показники Зведеного та Державного бюджету України відіграють важливу роль у визначенні фінансового стану країни. Вони відображають, як ефективно держава керує своїми фінансовими ресурсами, і допомагають у прийнятті обґрунтованих рішень у сфері бюджетно-податкової політики, враховуючи наявні фінансові ресурси та пріоритетні напрямки фінансування. Проаналізовано основні показники виконання Державного бюджету України за січень-травень 2023-2024 рр. Охарактеризовано принципи бюджетної і податкової систем. На основі проведеного дослідження визначені основні завдання бюджетно-податкової політики в умовах сталого економічного розвитку: стимулювання економічного зростання, регулювання рівня зайнятості, контроль за інфляцією, забезпечення соціальної справедливості, збалансування державного бюджету, регулювання зовнішньоекономічних відносин, забезпечення екологічної стійкості. Загалом, бюджетно-податкова політика в умовах сталого економічного розвитку має бути комплексною та

враховувати економічні, соціальні та екологічні аспекти для забезпечення гармонійного розвитку суспільства.

Budget and tax policy is a set of measures that the state implements to regulate the economy by managing the state budget and the taxation system. It is an important tool of macroeconomic regulation and is aimed at achieving stable economic development, controlling inflation, stimulating investments, ensuring social justice and maintaining employment. The article examines the theoretical foundations of budget and tax policy for achieving sustainable economic development in modern conditions. On the basis of the carried out morphological decomposition of the definition of "budget and tax policy", the following basic theoretical categories are distinguished, which are the basis of the interpretation of the concept: totality, measures, component, tool, activity. These categories help to better understand the essence and mechanisms of the functioning of the budget and tax policy in the state. It is emphasized that the concept of "budgetary and tax policy" consists of two main components: "budgetary policy" and "tax policy". The article emphasizes that indicators of the Consolidated and State Budget of Ukraine play an important role in determining the country's financial condition. They reflect how effectively the state manages its financial resources, and help in making informed decisions in the field of budget and tax policy, taking into account the available financial resources and priority areas of funding. The main performance indicators of the State Budget of Ukraine for January-May 2023-2024 are analyzed. The principles of the budget and tax systems are characterized. On the basis of the conducted research, the main tasks of the budget and tax policy in conditions of sustainable economic development are defined: stimulating economic growth, regulating the level of employment, controlling inflation, ensuring social justice, balancing the state budget, regulating foreign economic relations, ensuring environmental sustainability. In general, the budget and tax policy in conditions of sustainable economic development should be comprehensive and take into account

economic, social and environmental aspects to ensure the harmonious development of society.

Ключові слова: *бюджетно-податкова політика, бюджетна система, податкова система, бюджет, податки, сталий економічний розвиток.*

Keywords: *budget and tax policy, budget system, tax system, budget, taxes, sustainable economic development.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах господарювання та економічних перетворень надзвичайно важливим є забезпечення економічно обґрунтованої бюджетно-податкової політики, що сприятиме сталому розвитку. Це вимагає формування гнучкості та адаптивності податкових надходжень до бюджетів різних рівнів відповідно до змін та потреб і розвитку суспільства. Часті реформи у сфері бюджетного і податкового законодавства не зменшують наявність невирішених питань щодо забезпечення соціально-економічного розвитку України у рамках реалізації національної бюджетної політики уряду. Зокрема, це стосується недостатньої ефективності розподілу бюджетних коштів, обмеженої прозорості фінансових процесів і відсутності чіткої стратегії довгострокового розвитку. Вирішення цих питань вимагає комплексного підходу, який включає модернізацію фінансової системи, підвищення рівня контролю за використанням державних коштів, забезпечення стабільного економічного середовища для залучення інвестицій зокрема і в зелені технології, підтримку енергоефективності та відновлюваних джерел енергії, які в подальшому можуть сприяти зниженню негативного впливу на довкілля. За такої ситуації актуальним постає завдання щодо визначення сутності поняття «бюджетно-податкова політика» з метою уточнення її ролі в контексті сталого економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання бюджетно-податкової політики порушувалися в працях багатьох дослідників, серед них: Лук'яненко І., Сидорович М. [5], Поснова Т., Циганкова С. [10], Ривак О. [11], Січняк О. [14], Теліженко О., Боронос В. [15], Шаповал О. [17] та багато інших. Окремі аспекти впливу бюджетно-податкової політики на соціально-економічний розвиток держави досліджували у своїх напрацюваннях Рябушка Л., Веремчук Д. [12], Сергієнко Л. [13], Чугунов І., Макогон В. [16]. Незважаючи на значний науковий інтерес до цієї тематики в дослідженнях, питання визначення сутності бюджетно-податкової політики для досягнення сталого економічного розвитку в сучасних умовах залишаються не повною мірою розкритими, що надалі обґрунтовує необхідність вивчення цих питань більш поглиблено.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення теоретичних аспектів бюджетно-податкової політики для розробки стратегій, що сприяють сталому економічному розвитку в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сталого економічного розвитку виникає потреба у розробці нових концептуальних підходів до напрямків і механізмів реалізації бюджетно-податкової політики. Це має на меті перетворити їх на ефективні інструменти соціально-економічного розвитку держави. Ефективний податковий механізм повинен забезпечувати стабільний рівень фінансово-бюджетної та соціально-економічної безпеки країни. Динамічний розвиток України вимагає раціонального й ефективного використання інструментів податкової політики, що є ключовим елементом загальної системи державного регулювання. Ефективна бюджетно-податкова політика в Україні має базуватися на інтегрованому підході до планування та управління державними фінансами із застосуванням важелів оподаткування, що сприяє економічній стабільності та підвищенню добробуту населення.

Законодавчими документами, що регулюють бюджетно-податкову політику в Україні, є Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства фінансів України та інші нормативно-правові документи. Ці документи разом утворюють правову основу для здійснення бюджетно-податкової політики в Україні.

Для того, щоб описати суть та значення бюджетно-податкової політики для сталого економічного розвитку потрібно визначити її понятійно-категоріальний апарат. Основні підходи до морфологічної декомпозиції дефініції «бюджетно-податкова політика» представлені в таблиці 1.

На основі проведеної морфологічної декомпозиції дефініції «бюджетно-податкова політика» можна виділити наступні теоретичні базові категорії, що лежать в основі тлумачення поняття: сукупність, заходи, складова, інструмент, діяльність:

1. Це сукупність державних рішень і заходів, спрямованих на регулювання економіки через бюджетні та податкові механізми.

2. Це конкретні заходи уряду, спрямовані на досягнення макроекономічних цілей, таких як повна зайнятість, стабільний та неінфляційний ріст ВВП через зміни в податкових ставках, коригування витрат державного бюджету, впровадження податкових пільг і субсидій тощо.

3. Це складова частина загальної економічної політики держави, разом з монетарною, соціальною та іншими видами, що охоплює оподаткування, державні витрати і державний бюджет.

Таблиця 1. Морфологічна декомпозиція дефініції «бюджетно-податкова політика»

№ з/п	Базова категорія	Дефініція	Джерело
1	сукупність	Бюджетно-податковою політикою називається сукупність заходів держави у сферах регулювання бюджетних доходів та видатків, здійснюваних з метою цілеспрямованого впливу на соціально-економічний розвиток країни.	[10]
		Бюджетно-податкова політика – це сукупність правових, фінансових і організаційних заходів держави у сфері регулювання бюджетних і податкових відносин, які спрямовані на формування і використання фінансових ресурсів у системі регулювання економічного розвитку країни.	[12]
2	заходи	Бюджетно-податкова (фіскальна) політика – це заходи уряду, спрямовані на забезпечення повної зайнятості та виробництво неінфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування та підходів до формування державного бюджету в цілому.	[6]
		Бюджетно-податкова політика – це заходи уряду, спрямовані на забезпечення повної зайнятості та виробництво неінфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування та підходів до формування бюджету в цілому.	[1]
3	складова	Бюджетно-податкова політика – це складова фінансової політики держави в сфері оподаткування, державних витрат та державного бюджету, спрямована на забезпечення зайнятості населення і стримування інфляційних процесів. Виступає інструментом перерозподілу ВВП за допомогою системи оподаткування, бюджетних витрат та соціальних трансфертів.	[15]
		Бюджетно-податкова політика – це складова фінансової політики держави, а також вид управлінської діяльності держави, щодо зміни державних витрат та оподаткування, надання пільг, субсидій, трансфертних платежів з метою регулювання ділової активності, підтримки високого рівня зайнятості, запобігання різких коливань цін.	[13]
4	інструмент	Бюджетно-податкова політика є багатограним інструментом регулювання соціально-економічних процесів, що в умовах посилення невизначеності економічного середовища стикається з перешкодами, які потребують посилення її інституціоналізації.	[16]
		Бюджетно-податкова політика є інструментом державної економічної політики, який застосовується та розглядається в рамках економічної системи.	[5]
5	діяльність	Бюджетно-податкову політику держави можна охарактеризувати як специфічну діяльність державної влади та органів місцевого самоврядування з метою регулювання бюджетних відносин щодо забезпечення сталого економічного зростання та забезпечення соціальних потреб населення країни.	[17]
		Бюджетно-податкова політика – це: 1) управлінська діяльність –державне управління у сфері оподаткування і видатків з метою впливу на економічну рівновагу для реалізації державної політики в цілому; 2) карта (план) управлінської діяльності –система дій, заходів та механізмів (у сферах оподаткування і видатків), що дають змогу практично реалізувати бачення державного управління	[14]

4. Це засіб, за допомогою якого держава впливає на розвиток соціально-економічних процесів, інструментами якого є податки, збори, бюджетні витрати та інші фінансові інструменти.

5. Це діяльність держави з використанням бюджетно-податкових інструментів для стимулювання економіки, підтримки підприємництва, створення нових робочих місць та інвестицій в інфраструктуру - з однієї сторони, фінансування соціальних програм, освіти, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення та інших соціально значущих сфер для підвищення якості життя громадян – з іншої сторони.

Ці категорії допомагають краще зрозуміти сутність і механізми функціонування бюджетно-податкової політики в державі. Насамперед варто зазначити, що термін "бюджетно-податкова політика" складається з двох основних компонент: "бюджетна політика" та "податкова політика".

Бюджетна політика охоплює заходи, пов'язані з формуванням та виконанням державного бюджету, включаючи розподіл та використання фінансових ресурсів. Вона визначає, як уряд планує свої витрати та управління бюджетним дефіцитом чи профіцитом, а також управління державним боргом.

Податкова політика стосується системи оподаткування, яка включає встановлення податкових ставок, визначення об'єктів та бази оподаткування, а також запровадження податкових пільг та стимулів для підтримки окремих галузей економіки або соціальних груп.

Вищезазначені складові, у свою чергу, базуються на фундаментальних поняттях "політика", "бюджет" та "податки".

В економічній літературі термін "політика" розглядається принаймні у двох напрямках, по-перше, це суспільна наука і, по-друге, це особливий вид діяльності на різних рівнях (макрорівень і мікрорівень) [4].

Відповідно до Податкового кодексу України [9] податок – це обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку відповідно до Податкового кодексу України.

Бюджетний кодекс України [2] трактує бюджет як план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Державний бюджет — це зведена відомість доходів та витрат держави, яка являє собою основний фінансовий план держави на поточний рік і має силу закону. Під час формування державного бюджету основною задачею є його збалансованість [1].

Зведений бюджет є сукупністю показників бюджетів, що використовуються для аналізу та прогнозування економічного і соціального розвитку держави. Зведений бюджет України включає показники Державного бюджету України, зведеного бюджету Автономної Республіки Крим та зведених бюджетів областей, міст Києва та Севастополя [2].

Здійснення державних видатків передбачає використання коштів державного бюджету, основним джерелом наповнення якого є податкові надходження. Суть бюджетно-податкової політики полягає в регулюванні як дохідної, так і видаткової частин державного бюджету. Це дозволяє забезпечувати стабільність економічної системи, підтримувати соціальну рівність та сприяти економічному зростанню.

Показники Зведеного та Державного бюджету України є ключовими для розуміння фінансового стану країни, ефективності управління державними коштами та прийняття зважених рішень у сфері бюджетно-податкової політики. Основні показники Зведеного та Державного бюджету України за січень – травень 2023-2024 рр. наведено у таблиці 2.

**Таблиця 2. Основні показники Зведеного та Державного бюджету
України за січень – травень 2023-2024 рр.**

Показники	Зведений бюджет				Державний бюджет			
	факт 2023 рік	факт 2024 рік	відхилення		факт 2023 рік	факт 2024 рік	відхилення	
			млрд грн	темп росту, %			млрд грн	темп росту, %
Доходи	1238,8	1255,0	16,2	101,3	1061,0	1075,0	14,0	101,3
Видатки	1524,7	1674,7	150,0	109,8	1408,4	1545,8	137,4	109,8
Надання кредитів	1,4	1,6	0,2	-	1,3	1,2	0,0	-
Повернення кредитів	6,9	5,5	-1,4	-	6,8	5,3	-1,6	-
Дефіцит (+) / профіцит (-)	280,4	415,8	135,4	-	341,9	466,9	124,9	-

Джерело: [7]

Протягом січня – травня 2024 року до Державного бюджету України надійшло 1075 млрд грн, що на 14 млрд грн (або на 1,3 %) більше, ніж за той же самий період попереднього 2023 року. Найбільшу частку в загальному обсязі надходжень до Державного бюджету України за період січень-травень 2024 р. становили податкові надходження, які склали 63,2 %. Серед них лєвова частка належить таким: податок на прибуток підприємств (142,0 млрд грн); податок та збір на доходи фізичних осіб (119,3 млрд грн); ПДВ (299,3 млрд грн) та акцизний податок (73,8 млрд грн) (табл. 3).

Щодо видатків Державного бюджету України, то їх сума збільшилася на 9,8 % у порівнянні із аналогічним періодом минулого 2023 року. У структурі видатків державного бюджету найбільше припадає на оборону (782,7 млрд грн), на громадський порядок, безпеку та судову владу (233,5 млрд грн), на соціальний захист та соціальне забезпечення (188,7 млрд грн), на обслуговування боргу та виплати за державними деривативами (101,7 млрд грн), на охорону здоров'я (73,1 млрд грн), міжбюджетні трансферти (73,2 млрд грн), економічну діяльність (35,4 млрд грн) та освіту (23,5 млрд грн).

Таблиця 3. Інформація щодо показників виконання Державного бюджету України за січень-травень 2023-2024 років

Показники	Державний бюджет					
	2023 рік, млрд грн	2024 рік, млрд грн	темп росту	питома вага		
			%	млрд грн	2024 %	зміна до 2023, у в.п.
ДОХОДИ, у т.ч.:	1061,0	1075,0	101,3	14,0	100,0	-
Податкові надходження, у т.ч.:	441,1	678,8	153,9	237,8	63,2	21,6
- Податок та збір на доходи фізичних осіб	65,2	119,3	183,0	54,1	11,1	5,0
- Податок на прибуток підприємств	65,6	142,0	216,5	76,4	13,2	7,0
- Рентна плата за користування надрами	25,4	20,1	79,1	-5,3	1,9	-0,5
- Акцизний податок:	62,6	73,8	117,8	11,1	6,9	1,0
з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	34,8	35,0	100,4	0,2	3,3	0,0
з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	27,8	38,8	139,5	11,0	3,6	1,0
- Податок на додану вартість:	203,7	299,3	146,9	95,6	27,8	8,6
з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з врахуванням відшкодування ПДВ (сальдо):	70,7	112,4	158,9	41,7	10,5	3,8
ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг)	132,4	169,7	128,2	37,3	15,8	3,3
відшкодування ПДВ	-61,7	-57,3	92,9	-4,4	-	-
з ввезених на територію України товарів	132,9	186,9	140,6	53,9	17,4	4,9
- Ввізне мито	14,5	20,0	137,8	5,5	1,9	0,5
Неподаткові надходження, у т.ч.:	379,5	344,5	90,8	-34,9	32,1	-3,7
- Частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність	26,6	35,1	131,9	8,5	3,3	0,8
- Кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України "Про Національний банк України"	71,9	38,6	53,8	-33,2	3,6	-3,2
- Кошти, отримані у зв'язку з виконанням Закону України "Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності рф та її резидентів"	8,8	-	-	-	0,0	-0,8

Продовження таблиці 3

Показники	Державний бюджет					
	2023 рік, млрд грн	2024 рік, млрд грн	темپ росту	питома вага		
			%	млрд грн	2024 %	зміна до 2023, у в.п.
- Власні надходження бюджетних установ	242,4	232,1	95,8	-10,3	21,6	-1,3
Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	225,3 2	40,5	-	-184,9	3,8	-17,5
ВИДАТКИ	1408,4	1545,8	109,8	137,4	100,0	-
Загальнодержавні функції (без обслуговування боргу та виплат за державними деривативами)	15,4	20,9	135,8	5,5	1,4	0,3
Обслуговування боргу та виплати за державними деривативами	83,8	101,7	121,3	17,9	6,6	0,6
Оборона	745,4	782,7	105,0	37,3	50,6	-2,3
Громадський порядок, безпека та судова влада	173,7	233,5	134,4	59,8	15,1	2,8
Економічна діяльність	32,1	35,4	110,4	3,3	2,3	0,0
Охорона навколишнього природного середовища	1,6	3,0	180,2	1,3	0,2	0,1
Житлово-комунальне господарство	0,0064	5,09	-	5,08	0,329	0,329
Охорона здоров'я	67,4	73,1	108,6	5,8	4,7	-0,1
Духовний та фізичний розвиток	3,8	4,9	130,4	1,2	0,3	0,1
Освіта	21,8	23,5	107,7	1,7	1,5	0,0
Соціальний захист та соціальне забезпечення	195,7	188,7	96,4	-7,1	12,2	-1,7
Міжбюджетні трансферти	67,7	73,2	108,2	5,6	4,7	-0,1
КРЕДИТУВАННЯ	-5,6	-4,0	-	-	-	-
Надання кредитів	1,3	1,2	-	0,0	-	-
Повернення кредитів	6,8	5,26	-	-1,6	-	-
ФІНАНСУВАННЯ, у т.ч.:	341,9	466,9	-	124,9	-	-
Запозичення	740,2	621,0	-	-119,2	-	-
внутрішні	240,3	189,5	-	-50,8	-	-
зовнішні	499,8	431,5	-	-68,4	-	-
Погашення	197,8	201,7	-	3,9	-	-
внутрішні	175,8	143,5	-	-32,3	-	-
зовнішні	22,0	58,2	-	36,2	-	-

Джерело: [8]

На основі аналізу показників виконання Державного бюджету України за січень-травень 2023-2024 років вважаємо, що для забезпечення стабільності

державного бюджету, покращення фінансової дисципліни та підтримки економічного відновлення країни потрібно регулярно здійснювати моніторинг і ретельно аналізувати стан кредиторської і дебіторської заборгованостей для своєчасного виявлення факторів, що сприяють виникненню та зростанню цих показників з метою прогнозування майбутніх фінансових потреб і підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Під час війни формування бюджетно-податкової політики є вкрай відповідальним завданням, адже вона повинна бути гнучкою, адаптивною та спрямованою на забезпечення як негайних потреб оборони, так і довгострокового відновлення та розвитку країни.

Погоджуємося з Посновою Т. В. і Циганковою С. Л., що яскравою особливістю формування бюджетно-податкової політики є те, що акцент у наповненні доходної частини бюджету приділяється податковим надходженням, не зважаючи на те, що деякі роки інші джерела доходу мали значно більшу частку. Також це звужує можливості у наповненні бюджету в тих випадках, коли економічне середовище є критично несприятливим [10].

Вважаємо, що варто вдосконалити механізм мобілізації власних доходів бюджету, що об'єднує податкове та бюджетне планування для досягнення узгоджених цілей для забезпечення фінансової стабільності та ефективного управління державними ресурсами, щоб забезпечити оптимальну рівновагу між власними і позиковими ресурсами.

Отже бюджетно-податкова політика відіграє ключову роль у макроекономічному регулюванні. Завдяки ефективному використанню бюджетних ресурсів та належному податковому адмініструванню, держава може забезпечити стале економічне зростання, знизити рівень безробіття, контролювати інфляцію і забезпечити фінансування соціальних програм, таких як охорона здоров'я, освіта, довкілля та соціальний захист. Таким чином, бюджетно-податкова політика є основою для досягнення балансу між економічним розвитком, фінансовою стабільністю та соціальною справедливістю в суспільстві. Використання бюджетно-податкової політики

вимагає балансування між короткостроковими та довгостроковими цілями, а також урахування соціально-економічного контексту країни.

Сталий економічний розвиток (Sustainable economic development) – процес структурної перебудови економіки відповідно до потреб збалансованого розвитку виробництва, соціальної сфери, населення і навколишнього природного середовища, технологічного і соціального прогресу. Суть структурної перебудови економіки для цілей сталого розвитку полягає в глобальній переорієнтації матеріальних, трудових, фінансових ресурсів на користь енергоефективних, ресурсозберігаючих, високотехнологічних, наукомістких та екологічно безпечних галузей. Сталий економічний розвиток забезпечується за рахунок сталого економічного зростання [3].

Слід зазначити, що бюджетно-податкова політика залежить від багатьох як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. До внутрішніх факторів можна віднести: структуру та стан розвитку економіки країни, форми власності, рівень добробуту населення тощо. До зовнішніх факторів: економічні взаємовідносини держави з іншими країнами світу, процеси міжнародної інтеграції [12].

Бюджетно-податкова політика є важливою складовою економічної політики держави, яка впливає на трансформацію ринкових структур у межах національної економіки. Під трансформацією ринкових структур слід розуміти не тільки зміну організаційно-правових форм, але і зміни в організації їх діяльності під впливом об'єктивних (глобалізація, розвиток виробничих та інформаційних технологій, зміна форм і методів ведення конкурентної боротьби) та суб'єктивних (дії органів влади й управління, вплив неформальних інститутів та інституцій) чинників [11].

Бюджетно-податкова політика ґрунтується на принципах бюджетної (всього 10 принципів) і податкової (загалом 11 принципів) систем. Принципи бюджетної та податкової системи наведені у таблиці 4.

Таблиця 4. Принципи бюджетної і податкової систем

Принципи бюджетної системи	Принципи податкової системи
1. принцип єдності бюджетної системи України	1. загальність оподаткування
2. принцип збалансованості	2. рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації
3. принцип самостійності	3. невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства
4. принцип повноти	4. презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу;
5. принцип обґрунтованості	5. фінансова достатність
6. принцип ефективності та результативності	6. соціальна справедливість
7. принцип субсидіарності	7. економічність оподаткування
8. принцип цільового використання бюджетних коштів	8. нейтральність оподаткування
9. принцип справедливості і неупередженості	9. стабільність
10. принцип публічності та прозорості	10. рівномірність та зручність сплати
	11. єдиний підхід до встановлення податків та зборів

Джерело: узагальнено авторами на основі [2] і [9]

Вважаємо, що основними завданнями бюджетно-податкової політики в умовах сталого економічного розвитку є: стимулювання економічного зростання, регулювання рівня зайнятості, контроль за інфляцією, забезпечення соціальної справедливості, збалансування державного бюджету, регулювання зовнішньоекономічних відносин (таблиця 5).

Таблиця 5. Завдання бюджетно-податкової політики

Завдання	Податкова політика	Бюджетна політика
Стимулювання економічного зростання	Зниження податків може збільшити купівельну спроможність населення і стимулювати інвестиції бізнесу, що в свою чергу може призвести до зростання економічної активності	Збільшення державних витрат на інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я та інші галузі може підвищити загальний рівень економічного розвитку.
Регулювання рівня зайнятості	Зменшення податкового навантаження на малий та середній бізнес може сприяти створенню нових робочих місць.	Фінансування державних програм працевлаштування та підтримки безробітних допомагає знижувати рівень безробіття.
Контроль за інфляцією	Збільшення податків може допомогти зменшити рівень споживчого попиту, що може сприяти зниженню інфляції.	Зменшення державних витрат також може сприяти зниженню інфляційного тиску.
Забезпечення соціальної справедливості	Прогресивне оподаткування (вищі податки для багатших верств населення) допомагає зменшити нерівність у доходах.	Державні витрати на соціальні програми, такі як освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення, сприяють зниженню соціальної нерівності.
Збалансування державного бюджету	Забезпечення стабільних надходжень до державного бюджету через різні податки.	Регулювання державних витрат допомагає уникати дефіциту бюджету та зберігати фінансову стабільність.
Регулювання зовнішньоекономічних відносин	Включає мита та інші податки, що допомагає захищати вітчизняних виробників.	Включає субсидії та інші форми підтримки для експортерів.
Забезпечення екологічної стійкості	Податкові стимули для екологічно відповідального бізнесу допомагають зменшити негативний вплив на навколишнє середовище і підтримувати баланс у використанні природних ресурсів.	Інвестиції в екологічно чисті технології, зелену енергетику та інші проєкти, що сприяють збереженню природних ресурсів, забезпечують екологічно-економічне зростання.

Бюджетно-податкова політика в умовах сталого економічного розвитку має визначати, як держава може забезпечити стабільне економічне зростання, зберігаючи при цьому екологічну та соціальну рівновагу. Запорукою успішної бюджетно-податкової політики в Україні є реалістичне та ефективне планування і виконання державного бюджету. Для досягнення цієї мети

необхідні не тільки адміністративні можливості уряду, але й належним чином налагоджена бюджетна система, яка забезпечує ефективне планування, виконання та контроль за формуванням доходів і витрат держави з врахуванням позитивного міжнародного досвіду країн ЄС.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.
Сучасні виклики вимагають вдосконалення податкового адміністрування, збільшення прозорості бюджетних процесів і впровадження інноваційних методів управління фінансами для досягнення сталого економічного зростання, підвищення добробуту населення та захисту навколишнього середовища.

Зокрема, в рамках бюджетно-податкової політики важливо розробити механізми стимулювання економічної активності через податкові пільги для інноваційних підприємств, а також запровадити заходи щодо оптимізації державних видатків. Необхідно також приділити увагу удосконаленню міжбюджетних відносин, забезпеченню фінансової автономії місцевих бюджетів та підвищенню ефективності використання бюджетних коштів для впровадження екологічно чистих технологій та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Особливу увагу слід приділити питанням фіскальної децентралізації, яка передбачає розширення повноважень регіональних та місцевих органів влади у сфері управління фінансовими ресурсами. Це сприятиме більш ефективному використанню ресурсів та підвищенню якості надання публічних послуг. Важливо забезпечити, щоб податкова система була справедливою та враховувала різні аспекти (економічні, соціальні, екологічні), сприяючи зменшенню соціальної нерівності. Бюджетно-податкова політика, спрямована на сталий економічний розвиток, забезпечує комплексний підхід до вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем, що сприяє довгостроковій стабільності та процвітанню країни.

У цьому контексті також важливо враховувати міжнародний досвід у сфері бюджетно-податкової політики, зокрема успішні практики країн

Європейського Союзу, які можуть бути адаптовані до українських реалій. Впровадження таких заходів сприятиме забезпеченню макроекономічної стабільності та сталого розвитку економіки України. Перспективами подальших досліджень є вивчення міжнародного досвіду у сфері бюджетно-податкової політики країн ЄС.

Література

1. Базилінська О.Я. Макроекономіка: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 442 с.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 23.06.2024).
3. Економіка довкілля і природних ресурсів: навчальний посібник / за заг. ред. П. Т. Бубенка; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ, 2014. 280 с.
4. Лазебник Л. Л. Сутність та компоненти фінансової політики. *Фінанси України*. 2006. № 1. С. 66-74.
5. Лук'яненко І., Сидорович М. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики : монографія. Київ : НаУКМА, 2014. 229 с.
6. Мікроекономіка і макроекономіка: підруч. для студентів екон. спец. закл. освіти : у 2-х ч. / Будаговська С., Кілієвич О., Луніна І. та ін.; за заг. ред. С. Будаговської. Київ: Основи, 1998. 518 с.
7. Міністерство фінансів України. Бюджет 2024 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698 (дата звернення: 28.06.2024).
8. Міністерство фінансів України. Показники виконання Державного бюджету України за січень - травень 2024 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698 (дата звернення: 02.07.2024).
9. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 23.06.2024).

10. Поснова Т. В., Циганкова С. Л. Особливості здійснення бюджетно-податкової політики та шляхи її вдосконалення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 3. С. 71–75. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.3.71

11. Ривак О.С. Бюджетно-податкова політика в Україні за роки економічного зростання та в період кризи. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.3. С. 238-248.

12. Рябушка Л.Б., Веремчук Д.В. Бюджетно-податкова політика в системі регулювання економічного розвитку держави. *Механізм регулювання економіки*. 2008. № 3. С. 182-187.

13. Сергієнко Л.К. Вплив бюджетно-податкової політики на соціально-економічний розвиток держави. *Вісник ЖДТУ*. 2010. № 3. С. 54-58.

14. Січняк О.О. Категоріальний аналіз сутності бюджетно-податкової політики в сучасній фінансовій теорії. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2016. Т. 21, Вип. 6. С. 8-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2016_21_6_3 (дата звернення: 22.06.2024).

15. Теліженко О.М., Боронос В.Г. Узгодження основних складових реалізації фінансової політики в Україні. *Вісник Сумського державного університету. Сер.: Економіка*. 2013. № 1. С. 35-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2013_1_7 (дата звернення: 20.06.2024).

16. Чугунов І., Макогон В. Бюджетно-податкова політика в умовах невизначеності. *Scientia fructuosa*, 2023. 150(4). С. 19–31. DOI: 10.31617/1.2023(150)02.

17. Шаповал О. А. Бюджетно-податкова політика як інструмент бюджетно-податкової безпеки. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи [Електронне видання]: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 14-15 березня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 332-333. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/51079/1/conf-14-15-03-24-mater-333-334.pdf> (дата звернення: 01.07.2024).*

References

1. Bazilinska, O. Ia. (2005), *Makroekonomika* [Macroeconomics], Tsentr navchalnoi literatury, Kyiv, Ukraine.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Budget Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (Accessed 23 June 2024).
3. Bubenko. P. T. (2014), *Ekonomika dovkillia i pryrodnykh resursiv* [Economics of the environment and natural resources], KhNUMH, Kharkiv, Ukraine.
4. Lazebnyk, L. L. (2006), “The essence and components of financial policy”, *Finansy Ukrainy*, vol. 1, pp. 66-74.
5. Lukianenko, I. and Sydorovych, M. (2014), *Biudzhethno-podatкова polityka Ukrainy: novi vyklyky* [Budget and tax policy of Ukraine: new challenges], NaUKMA, Kyiv, Ukraine.
6. Budahovska, S. Kiliievych, O. and Lunina, I. (1998), *Mikroekonomika i makroekonomika* [Microeconomics and macroeconomics], Osnovy, Kyiv, Ukraine.
7. Ministry of Finance of Ukraine (2024), “Budget of 2024”, available: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698 (Accessed 28 June 2024).
8. Ministry of Finance of Ukraine (2024), “Performance indicators of the State Budget of Ukraine for January - May 2024”, available: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698 (Accessed 02 July 2024).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Tax Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed 23 June 2024).
10. Posnova, T. V. and Tsyhankova, S. L. (2020), “Peculiarities of implementation of budget and tax policy and ways of its improvement”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 3, pp. 71–75. doi: 10.32702/2306-6814.2020.3.71

11. Ryvak, O.S. (2010), “Budget and tax policy in Ukraine during the years of economic growth and during the crisis”, *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 20.3, pp. 238-248.
12. Riabushka, L.B. and Veremchuk, D.V. (2008), “Budget and tax policy in the system of regulation of economic development of the state”, *Mekhanizm rehuliuivannia ekonomiky*, vol. 3, pp. 182-187.
13. Serhiienko, L.K. (2010), “ The influence of the budget and tax policy on the socio-economic development of the state”, *Visnyk ZhDTU*, vol. 3, pp. 54-58.
14. Sichniak, O.O. (2016), “ Categorical analysis of the essence of budget and tax policy in modern financial theory”, *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Ekonomika*, vol., pp. 8-10, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2016_21_6_3 (Accessed 22 June 2024).
15. Telizhenko, O. M. and Boronos, V. H. (2013), “ Coordination of the main components of financial policy implementation in Ukraine”, *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomika*, vol. 1, pp. 35-44, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2013_1_7 (Accessed 20 June 2024).
16. Chugunov, I. and Makohon, B. (2023), “Budget and tax policy under conditions of uncertainty”, *Scientia fructuosa*, vol. 150(4), pp. 19–31. doi: 10.31617/1.2023(150)02.
17. Shapoval, O. A. (2024), “ Budget and tax policy as a tool of budget and tax security”, *Hlobalizatsiia ta rozvytok innovatsiinykh system: tendentsii, vyklyky, perspektyvy: materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* [Globalization and development of innovative systems: trends, challenges, prospects III. International science and practice conf.], Derzh. biotekhnolohichnyi un-t, Kharkiv, Ukraine, pp. 332-333, available at: <https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/51079/1/conf-14-15-03-24-mater-333-334.pdf> (Accessed 01 July 2024).

Стаття надійшла до редакції 14.07.2024 р.